

Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija): Pitanja i odgovori

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Nasilje nad ženama je strukturalna i globalna pojava koja ne poznaje društvene, gospodarske ili nacionalne granice. Radi se ozbiljnom kršenju ljudskih prava koje se i dalje uglavnom ne sankcionira. Svaki dan žene se u Europi psihički i tjelesno zlostavljaju u „sigurnosti“ svojih domova, uhode, uznemiravaju, siluju, sakate, obitelj ih primorava na sklapanje brakova ili se steriliziraju protiv svoje volje. Primjeri nasilja nad ženama su bezbrojni, kao i njegove žrtve. Nacionalna i europska istraživanja i kampanje podizanja svijesti pokazali su koliko su nasilje u obitelji i seksualno nasilje rasprostranjeni. Otkrića do kojih je došao pokret ‘#MeToo’ širom Europe ukazala su na razmjere seksualnog zlostavljanja žena te koliko je ženama teško govoriti o takvom nasilju. Mnoge žene se previše boje ili srame potražiti pomoć, ponekad plaćajući šutnju svojim životom. One koje progovore, drugi ne čuju uvijek. Nasilje u obitelji je još jedan pre čest oblik nasilja kojim su uglavnom pogođene žene, ali i muškarci, djeca i stariji. Mali je broj počinitelja protiv kojih se vodi sudski postupak, a još manji broj biva osuđen.

■ Preuzimajući vodeću ulogu u zaštiti ljudskih prava, Vijeće Europe je usvojilo Konvenciju o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija). Istanbulska konvencija je općeprihvaćena kao pravni instrument koji ima najširu primjenu s ciljem sprječavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji kao oblika kršenja ljudskih prava. Od njenog otvaranja za potpisivanje 2011. godine, dobila je značajnu potporu na svim razinama, na nacionalnim i regionalnim, na razini lokalnih vlasti, građana, parlamenata, drugih nacionalnih, regionalnih i međunarodnih organizacija za zaštitu ljudskih prava, organizacija civilnoga društva, medija i akademske zajednice. Dobila je nacionalne i međunarodne nagrade za viziju zaštite žena i djevojčica od nasilja.

■ Konvencija je stupila na snagu 2014. godine, samo tri godine nakon njenog usvajanja, čime se pokazalo kako postoji potreba zemalja članica za postojanjem pravno obvezujućeg međunarodnog ugovora kojim će se voditi u nastojanju da okončaju rodno utemeljeno nasilje, kao i njihova politička predanost načelima i vrijednostima ugrađenim u Konvenciju.

■ Unatoč jasno navedenim ciljevima Konvencije, ozbiljnosti pojave i njenog utjecaja na žrtve i na društvo, brojne vjerske i ultrakonzervativne skupine su tijekom prethodnih godina širile lažne narative o Konvenciji, a naročito o pojmu „roda“, sadržanog u tekstu. Ovi pogrešni prikazi moraju biti razotkriveni, a ciljevi Istanbulske konvencije, iskorijenjivanje nasilja nad ženama i zaštita ljudskih prava žena, istaknuti i naglašeni.

KOJI SU CILJEVI ISTANBULSKE KONVENCIJE?

■ Zaustavljanje nasilja nad ženama i nasilja u obitelji mora biti važan politički cilj svake vlade koja je opredjeljena štiti ljudska prava. Tijekom proteklih trideset godina poduzeti su brojni, važni koraci u velikom broju zemalja članica Vijeća Europe, međutim postojeći propisi često se nedovoljno provode, pomoć i podrška žrtvama je oskudna ili nedovoljno financirana, a seksistički stavovi i dalje prevladavaju. Štoviše, postojeći propisi i raspoloživa potpora se u velikoj mjeri razlikuju od jedne do druge države, što stvara velike razlike u zaštiti.

■ Istanbulska konvencija traži od vlada koje su je ratificirale da donesu sveobuhvatnu skupinu mjera za rješavanje svih oblika nasilja nad ženama i nasilja u obitelji. Cilj svake odredbe Konvencije je da spriječi nastanak nasilja, da pomogne žrtvama i da osigura da se počinitelji izvedu pred lice pravde. Konvencijom se traži da se različiti oblici nasilja nad ženama, kao što su nasilje u obitelji, uhođenje, seksualno uznemiravanje i psihičko nasilje, odrede kao kaznena djela i zakonom predvide sankcije. Osigurati pravni okvir nasilju nad ženama, kvalificirati ga kao kazneno djelo, doprinosi njegovom zaustavljanju i iskorjenjivanju.

■ Konvencija koja sadrži skupinu pravno obvezujućih standarda za snažniju zaštitu žena i potporu žrtvama, sveobuhvatan je, usklađen i važan korak ka uspostavi života bez nasilja za sve žene.

KOJU DODANU VRIJEDNOST DONOSI ISTANBULSKA KONVENCIJA?

■ Konvencijom se jasno ističe da se nasilje nad ženama i nasilje u obitelji ne mogu smatrati privatnom stvari, već da države imaju obvezu da, opsežnim i integriranim politikama, spriječe nasilje, zaštite žrtve i kazne počinitelje. Prihvatanjem Konvencije vlade su obvezne izmijeniti zakone, uvesti konkretne mjere i izdvojiti resurse za uspostavu nulte tolerancije na nasilje nad ženama i nasilje u obitelji. Sprječavanje i borba protiv takvog nasilja nije stvar dobre volje već pravno obvezujuća dužnost. To pomaže žrtvama u cijeloj Europi i izvan njenih granica.

■ Osim pravnih obveza, Konvencija šalje važnu političku poruku društvu u cjelini da je nasilje nad ženama i nasilje u obitelji neprihvatljivo. Njen cilj je ukazati na bolna iskustva mnogih žena i djevojčica koje su iskusile nasilje, podići svijesti i dugoročno promijeniti način razmišljanja.

PRIMJENJUJE LI SE ISTANBULSKA KONVENCIJA SAMO NA ŽENE?

■ Ne. Konvencija se u najvećoj mjeri primjenjuje na žene, jer obuhvaća oblike nasilja koje doživljavaju samo žene zato što su žene (prisilni pobačaj, sakaćenje ženskih spolnih organa) ili koje žene doživljavaju mnogo češće nego muškarci (seksualno nasilje i silovanje, uhođenje,

seksualno uznemiravanje, nasilje u obitelji, prisilni brak, prisilna sterilizacija). Ovi oblici nasilja su rezultat nejednakog odnosa moći između muškaraca i žena i posljedica diskriminacije žena.

■ Međutim, i muškarci doživljavaju neke oblike nasilja obuhvaćene Konvencijom, kao što je nasilje u obitelji i prisilni brak, iako brojčano u puno manjem broju slučajeva i često u blažim oblicima. Konvencija to prepoznaje i potiče stranke da njene odredbe primjenjuju na sve žrtve nasilja u obitelji, uključujući muškarce, djecu i starije. Države mogu izabrati hoće li primijeniti Konvenciju i na ove žrtve nasilja u obitelji.

ZAŠTO ISTANBULSKA KONVENCIJA GOVORI O „RODNO UTEMELJENOM“ NASILJU NAD ŽENAMA I NASILJU U OBITELJI?

■ Konvencija govori o „rodno utemeljenom nasilju“ jer se bavi oblicima nasilja koji su usmjereni na žene zbog toga što su žene i/ili nesrazmjerno pogađaju žene (vidi ranije u tekstu). Upravo je to razlog zašto se nasilje nad ženama i nasilje u obitelji ne mogu rješavati bez sagledavanja pitanja ravnopravnosti spolova.

■ Stoga Konvencija iskorjenjivanje nasilja nad ženama i nasilja u obitelji postavlja u kontekst postizanja de jure i de facto ravnopravnosti spolova. U preambuli Konvencije prepoznaje se strukturalna narav takvog nasilja, koje je i uzrok i posljedica nejednakog odnosa moći između žena i muškaraca i koje sprječava boljitak žena.

■ Istanbulska konvencija ne nastoji „ukinuti razlike“ između žena i muškaraca, niti podrazumijeva da su žene i muškarci „isti“ ili da to trebaju biti. Međutim, Konvencija zahtijeva poduzimanje više aktivnosti s ciljem suzbijanja ideje da su žene manje vrijedne. Predrasude, stereotipi, običaji i tradicije i dalje daju prednost muškarcima u brojnim područjima, u privatnoj i javnoj sferi, političkom životu, na poslu, u obrazovnom sistemu, kod prijavljivanja kaznenih djela policiji ili na sudu. Sve to dodatno ženama otežava izlazak u javnost kako bi podijelile svoja iskustva, te tako otežava i poštivanje njihovih prava.

ZAŠTO ISTANBULSKA KONVENCIJA SADRŽI DEFINICIJU „RODA“?

■ Konvencija postavlja obvezu sprječavanja i borbe protiv nasilja nad ženama u sklopu šireg okvira postizanja ravnopravnosti žena i muškaraca. Autori stoga navode odnos između žena i muškaraca, njihove uloge i osobine u društvu i zato su smatrali važnim definiranje pojma „rod“. Svrha ovog pojma nije zamijeniti biološku definiciju „spola“, niti izraze „žene« i «muškarci“, nego naglasiti koliko nejednakosti, stereotipi i - posljedično - nasilje ne potječu od bioloških razlika, već iz društvene konstrukcije, tj. stavova i predodžbi o ženama i muškarcima, te kako oni trebaju funkcionirati u društvu.

■ U članku 3.(c) objašnjava se da „rod“ označava „društveno oblikovane uloge, ponašanja, aktivnosti i osobine koje određeno društvo smatra prikladnim za žene i muškarce.“ Istraživanja su pokazala da određene uloge ili stereotipi proizvode neželjene ili štetne prakse i pridonose da se nasilje nad ženama smatra prihvatljivim. Prema tome, članak 12.(1) uokviruje iskorjenjivanje predrasuda, običaja, tradicija i ostalih praksi koje se temelje na ideji inferiornosti žena ili na stereotipnim rodnim ulogama kao opću obvezu sprječavanja nasilja. S druge strane, razumijevanje utjecaja takvih predrasuda, običaja i tradicija omogućava vladama da usvoje „rodno razumijevanje“ nasilja kako to zahtijeva konvencija.

■ Definiranje termina „rod“ pomaže i u razumijevanju definicije „rodno utemeljenog nasilja nad ženama“, koje označava „nasilje usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nesrazmjerno pogađa žene“, kako je definirano u članku 3(d).

■ Pojava izraza „rod“ nije novost u međunarodnim pravnim instrumentima. Međutim, poteškoće oko prijevoda pojma „rod“ i njegove razlike od pojma „spol“ na jezicima koji nemaju točan ekvivalent, ponekad su korišteni za poticanje kontroverzi oko konvencije i njezinih implikacija. Takve poteškoće ne mogu postati izgovor za odbacivanje konvencije ili prepreka njenoj provedbi: Konvencija ne zahtijeva prilagodbu nacionalnih pravnih sustava kako bi se uključila uporaba izraza „rod“, ali se njome objašnjava svrha mjera koje traži od država da usvoje i provedu. Konvencija je već ratificirana i provedena u zemljama čiji jezici nemaju točan ekvivalent pojma „rod“ (koji pripadaju različitim jezičnim skupinama, npr. germanskim, rimskim, slavenskim, itd.), a da to ne dovodi do kontroverzi.

UGROŽAVA LI OBITELJ ŠIRENJE OPSEGA PRAVA ŽENA ?

■ Cilj Konvencije nije urediti obiteljski život i/ili strukture obitelji, pa tako Konvencija ne sadrži ni definiciju „obitelji“, niti promiče određeni oblik obitelji. Konvencijom se od vlada traži jamstvo sigurnosti žrtvama nasilja s kojim se suočavaju u vlastitom domu ili kojima prijete članovi obitelji, supružnici ili intimni partneri, što je, nažalost, najčešći oblik nasilja.

■ Budući da je cilj Konvencije suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u obitelji gdje god se ono događa, njena primjena se ne ograničava na bračne drugove već obuhvaća sve partnere, u bračnoj zajednici ili izvan nje, bez obzira jesu li su oni istog ili različitog spola. Niti jedna skupina žrtava nije isključena iz zaštite na temelju bračnog statusa ili po bilo kojoj drugoj osnovi diskriminacije obuhvaćenom ovom Konvencijom.

■ Svakoj osobi koja je suočena s nasiljem u vezi Konvencija nastoji ponuditi sigurnost, zaštitu i potporu i izgled za izgradnju života bez nasilja. To je osobito važno kada su u slučaj uključena djeca na koju se vrlo štetno odražava svjedočenje nasilju u obiteljskom domu. Ono ima doživotne posljedice na djecu i upravo zbog toga Konvencija daje prednost sigurnosti u odnosu na pravo skrbništva u obiteljima razorenim nasiljem. Istanbulska konvencija ne dovodi u pitanje koristi od zajedničkog skrbništva, ali nastoji osigurati da kontakt s djecom ne ugrozi prava i sigurnost žrtava i djece. Stvarna prijetnja obiteljima je nasilje kao takvo, a ne mjere čija je namjera zaštita i podrška žrtvama nasilja.

ŠTO ISTANBULSKA KONVENCIJA GOVORI O RODNIM STEREOTIPIMA U OBRAZOVANJU?

■ Ponavljanje rodni stereotipa u obrazovanju znači ograničavanje razvoja prirodnog talenta i sposobnosti djevojčica i dječaka, njihovih obrazovnih i profesionalnih izbora kao i životnih mogućnosti. Obrazovanje koje djeca dobiju u velikoj mjeri utječe na način na koji razmišljaju o sebi, svojim vršnjacima i na način na koji se ophode prema drugom spolu. Ništa od onoga što se

uči u obrazovnim institucijama ne bi trebalo dovesti do toga da mladi naraštaji vjeruju da su rodno utemeljena diskriminacija i nasilje nad ženama prihvatljivi.

■ Zbog toga Istanbulska konvencija nastoji kroz obrazovni sektor promicati vrijednosti ravnopravnosti spolova, uzajamno poštovanje i nenasilje u međuljudskim odnosima, nestereotipne rodne uloge, pravo na osobni integritet i svijest o rodno utemeljenom nasilju i potrebi da se borimo protiv njega (članak 14). Podučavanje djece o ovim vrijednostima pomoći će im da postanu demokratski građani puni poštovanja. To ne utječe na njihovu seksualnu orijentaciju, niti na njihov rodni identitet.

■ Autori Konvencije smatrali su ovo važnim aspektom sprječavanja nasilja nad ženama, jer se stavovi, uvjerenja i obrasci ponašanja oblikuju veoma rano u životu. Podučavanje ranije navedenih vrijednosti u formalnom i neformalnom obrazovnom okruženju može u velikoj mjeri pomoći da nasilje nad ženama postane neprihvatljivo. Državama članicama se u članku 14. daje najveća moguća fleksibilnost, jer odluka o tome kada i na koji način ponuditi takvo podučavanje u diskrecijskoj je domeni pojedine države članice.

■ Suzbijanje rodnih stereotipa ne znači rušenje tradicije i običaja. Prenošnje običaja ili uvjerenja s generacije na generaciju važno je za oblikovanje našeg identiteta. Neki običaji i tradicionalne prakse su, međutim, štetne po žene i djevojčice te ih mogu izložiti riziku od nasilja. Cilj, dakle, treba biti ukidanje stereotipa koji utječu na žene i muškarce, a koji se koriste kao opravdanje takve štetne tradicije. Radi se o tome da je nužno osigurati sigurnost žena i djevojčica u njihovim obiteljima i bilo gdje drugdje, a ne o tome da se, „od dječaka traži da se oblače ili igraju kao da su djevojčice“ ili obrnuto.

KAKAV JE STAV ISTANBULSKE KONVENCIJE PREME PITANJIMA SEKSUALNE ORIJENTACIJE I RODNOG IDENTITETA?

■ Istanbulskom konvencijom se ne utvrđuju novi standardi u vezi rodnog identiteta i seksualne orijentacije, uključujući i pravno priznavanje istopolnih parova.

■ Načelo nediskriminacije na temelju rodnog identiteta ili seksualne orijentacije oslanja se na pravne obveze koje proizlaze iz drugih pravnih instrumenata, a ponajprije Europske konvencije za

zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (članak 14. Zabrana diskriminacije, Protokol br. 12) i sudske prakse Europskog suda za ljudska prava (vidi primjer Oliari protiv Italije, 2015, Ratzenböck i Seydl protiv Austrije, 2017) kao i *Preporuke (2010) 5 Odbora ministara/ministrica državama članicama Vijeća Europe o mjerama za suzbijanje diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta*.

■ Istanbulska konvencija zabranjuje diskriminaciju po brojnim osnovama, uključujući rodni identitet i seksualnu orijentaciju (članak 4., stavak 3.). Time se osigurava zaštita i potpora svim žrtvama nasilja, bez obzira na bilo koju drugu osobinu. Primjena odredbi Konvencije bez diskriminacije po osnovi rodnog identiteta značila bi, primjerice, da se mora jamčiti pravo transrodnim osobama da im se radi rodnog identiteta ne uskraćuje potpora i zaštita zajamčena u pogledu nasilja u obitelji, seksualnog uznemiravanja, silovanja ili prisilnog braka. Isto važi za žene u istopolnim zajednicama, tako da sve žene, uključujući lezbijke, biseksualne i transrodne žene, imaju pristup skloništimu u slučaju nasilja, kao i pravo živjeti život bez nasilja. Ovo također uključuje i muškarce homoseksualce koji se suočavaju s nasiljem u obitelji.

VRIJEME JE DA SE ZAUSTAVE NAGAĐANJA I DEZINFORMACIJE O ISTANBULSKOJ KONVENCIJI

■ Istanbulska konvencija ne sadrži nikakvo skriveno značenje niti „skriveno namjere“. Istanbulska konvencija je rezultat dugih pregovora koji su doveli do njenog usvajanja konsenzusom svih država članica Vijeća Europe. Utemeljena je na provjerenim i istraženim politikama i propisima koji su dali pozitivne rezultate na razini država članica.

■ Njeni ciljevi su jasno navedeni u članku 1., a to su: sprječavanje i zaštita od nasilja, te kazneni progon za nasilje počinjeno nad ženama i nasilje u obitelji. To predstavlja rješavanje glavnog uzroka nasilja, a to je nejednakost između muškaraca i žena u našim društvima. Zbog toga Konvencija sadrži nekoliko odredbi koje osporavaju ideje o inferiornosti žena u odnosu na muškarce, te o ulogama i ponašanju žena i muškaraca u javnoj i privatnoj sferi.

■ U tom pogledu, Istanbulska konvencija ne nameće ništa čime bi se „ugrozila“ društvena struktura i vrijednosti društava. Niti se njome ženama i muškarcima nameću bilo kakve životne odluke. Bilo da žele biti skrbnici, roditelji ili se opredijele za uspješnu karijeru, Konvencija nikoga ne obvezuje da usvoji određeni životni stil. Konvencija se, međutim, protivi pokušajima koji su usmjereni na:

- ▶ ograničavanje žena i muškaraca na tradicionalne uloge, ograničavajući na taj način njihov osobni, obrazovni i profesionalni razvoj i životne mogućnosti općenito;
- ▶ opravdavanje i održavanje patrijarhata, povijesnih odnosa moći između muškaraca i žena, kao i seksističkih stavova koji koče napredak u postizanju ravnopravnosti spolova;
- ▶ suprotstavljanje ideji o pravu žena da žive slobodno bez nasilja.

BITI ČLANICA ISTANBULSKE KONVENCIJE: UJEDINJENI U ŽELJI ZA OKONČANJEM NASILJA NAD ŽENAMA

■ Istanbulska konvencija već ima pozitivan utjecaj na živote žena širom Europe. Traži se od vlada da spriječe nasilje nad ženama, zaštite i potpomognu žrtve i kazne počinitelje. Opsežni napori u zaustavljanju nasilja imaju za cilj ženama žrtvama vratiti dostojanstvo, što je vrijednost od presudne važnosti prema Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Y.Y. protiv Turske, 2015), kao i izmjestiti aktivnosti na osiguravanju osnovnih ljudskih prava žena iz domene pružanja milostinje u središte državne politike.

■ Istanbulska konvencija je pokrenula i dovela do važnih promjena u propisima, uspostavljanja novih i boljih potpora za žrtve, raspodjele resursa i povećanja napora u području obrazovanja. Konkretni primjeri iz zemalja koje provode Konvenciju obuhvaćaju: usvajanje propisa kojima se uvode nove definicije uhođenja i seksualnog uznemiravanja; izmjena definicije silovanja tako da je ono utemeljeno na nepostojanju pristanka, a ne na dokazu o upotrebi sile; uspostavljanje „koordiniranih odgovora zajednice“, pri čemu stručnjaci kojima se žrtve obrate slučaj upućuju multidisciplinarnom timu koji pruža pomoć; uspostavljanje telefonske linije za pomoć koja je dostupna 24 sata na dan

svih sedam dana u tjednu, a putem koje se žene upućuju na njima najbližu službu za savjetovanje; osnivanje skloništa koja se financiraju iz javnih sredstava u područjima u kojima ih ranije nije bilo; uvođenje teme nasilja nad ženama u nastavni plan i program različitih sveučilišnih studija (pravo, medicina, njega, psihologija, društvene nauke, itd.); izvođenje posebne obuke za suce, tužitelje i odvjetnike kako bi se poboljšala mogućnost pristupa žena zaštiti i pravnim lijekovima.

■ Općenito, Istanbulska konvencija je potakla bolje politike, usluge i diskurse u svezi s nasiljem koje žene i djevojčice doživljavaju i načinima na koje im se može pomoći i osnažiti ih. Stručnjaci na svim razinama (provedba zakona, usluge socijalne skrbi, savjetovanje i usluge potpore, itd.) imali su koristi od ovog novog poticaja i svjedoci su pojačane svijesti o ovom pitanju. Potreba djelovanja je stvarna. Iskorjenjivanje nasilja nad ženama treba biti cilj koji nas sve ujedinjuje.

Istanbulska Konvencija Vijeća Europe o
spriječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama
i nasilja u obitelji: sprječavanje nasilja, zaštita
žrtava i kazneni progon počinitelja u borbi
protiv ove ozbiljne povrede ljudskih prava.

www.coe.int/conventionviolence
conventionviolence@coe.int

www.coe.int

Vijeće Europe vodeća je organizacija za zaštitu
ljudskih prava na našem kontinentu. Ima 47 država
članica od kojih su 28 članice Europske unije. Sve
države članice Vijeća Europe potpisale su Europsku
konvenciju o ljudskim pravima, međunarodni ugovor
kojemu je cilj zaštita ljudskih prava, demokracije i
vladavine prava. Europski sud za ljudska prava nadgleda
provedbu Konvencije u državama članicama.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE